

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

Esas Sayısı:2019/79

Karar Sayısı:2019/76

Karar Tarihi:19/9/2019

R.G. Tarih – Sayı:13/11/2019 – 30947

İTİRAZ YOLUNA BAŞVURAN: Söke 2. Asliye Hukuk Mahkemesi (Aile Mahkemesi sıfatıyla)

İTİRAZIN KONUSU: 22/11/2001 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu’nun 291. maddesinin birinci fıkrasında yer alan “*Dava açma süresinin geçmesinden önce...*” ibaresinin Anayasa’nın 17., 35. ve 36. maddelerine aykırılığı ileri sürülerek iptaline karar verilmesi talebidir.

OLAY: Ölen kocanın altsoyu tarafından açılan nesebin reddi davasında itiraz konusu kuralın Anayasa’ya aykırı olduğu kanısına varan Mahkeme, iptali için başvurmuştur.

I. İPTALİ İSTENEN VE İLGİLİ GÖRÜLEN KANUN HÜKÜMLERİ

A. İptali İstenen Kanun Hükmü

Kanun’un itiraz konusu kuralın da yer aldığı 291. maddesi şöyledir:

“D. Diğer ilgililerin dava hakkı

Madde 291- Dava açma süresinin geçmesinden önce kocanın ölmesi veya gaipliğine karar verilmesi ya da sürekli olarak ayırt etme gücünü kaybetmesi hâllerinde kocanın altsoyu, anası, babası veya baba olduğunu iddia eden kişi, doğumu ve kocanın ölümünü, sürekli olarak ayırt etme gücünü kaybettiğini veya hakkında gaiplik kararı alındığını öğrenmelerinden başlayarak bir yıl içinde soybağının reddi davasını açabilir.

Ergin olmayan çocuğa atanacak kayyım, atama kararının kendisine tebliğinden başlayarak bir yıl, (...) içinde soybağının reddi davasını açar.

Kocanın açacağı soybağının reddi davasına ilişkin hükümler kıyas yoluyla uygulanır.”

B. İlgili Görülen Kanun Hükmü

Kanun’un ilgili görülen 289. maddesi şöyledir:

“Hak düşürücü süreler

Madde 289- Koca, davayı, doğumu ve baba olmadığını veya ananın gebe kaldığı sırada başka bir erkek ile cinsel ilişkide bulunduğunu öğrendiği tarihten başlayarak bir yıl, (...) içinde açmak zorundadır.

Çocuk, ergin olduğu tarihten başlayarak en geç bir yıl içinde dava açmak zorundadır.

Gecikme haklı bir sebebe dayanıyorsa, bir yıllık süre bu sebebin ortadan kalktığı tarihte işlemeye başlar.”

II. İLK İNCELEME

1. Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü hükümleri uyarınca Zühtü ARSLAN, Engin YILDIRIM, Hasan Tahsin GÖKCAN, Serdar ÖZGÜLDÜR, Recep KÖMÜRCÜ, Burhan ÜSTÜN, Hicabi DURSUN, Celal Mümtaz AKINCI, Muammer TOPAL, M. Emin KUZ, Kadir ÖZKAYA, Recai AKYEL, Yusuf Şevki HAKYEMEZ ve Yıldız SEFERİNOĞLU'nun katılımlarıyla 11/7/2019 tarihinde yapılan ilk inceleme toplantısında öncelikle sınırlama sorunu görüşülmüştür.

2. Anayasa'nın 152. ile 30/3/2011 tarihli ve 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 40. maddelerine göre Anayasa Mahkemesine itiraz yoluyla yapılacak başvurular, itiraz yoluna başvuran mahkemenin bakmakta olduğu davada uygulayacağı kurallar ile sınırlıdır.

3. 4721 sayılı Kanun'un itiraz konusu kuralın da yer aldığı 291. maddesinin birinci fıkrası kocanın altsoyu, anası, babası veya baba olduğunu iddia eden kişi tarafından soybağının reddi davası açılabilmesinin süre ve koşullarını düzenlenmekte olup anılan fıkra da yer alan "*Dava açma süresinin geçmesinden önce...*" ibaresi itiraz konusu kuralı oluşturmaktadır.

4. Kocanın altsoyunun, anasının, babasının veya baba olduğunu iddia eden kişinin soybağının reddi davası açabilmesi için öncelikle kural uyarınca dava açma süresinin geçmesinden önce kocanın ölmesi veya gaipliğine karar verilmesi ya da sürekli olarak ayırt etme gücünü kaybetmesi gerekmektedir. İtiraz konusu kural kocanın altsoyu, anası, babası veya baba olduğunu iddia eden kişi tarafından açılan soybağının reddi davalarının tamamı yönünden ortak ve geçerli kuraldır. Bakılmakta olan dava ise ölen kocanın altsoyu tarafından açılmış soybağının reddi davasıdır. Bu itibarla itiraz konusu kurala ilişkin esas incelemenin anılan fıkra da yer alan "...ölmesi..." ve "...altsoyu..." ibareleri yönünden yapılması gerekmektedir.

5. Açıklanan nedenlerle 22/11/2001 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun 291. maddesinin birinci fıkrasında yer alan "*Dava açma süresinin geçmesinden önce...*" ibaresinin esasının incelenmesine, esasa ilişkin incelemenin anılan fıkra da yer alan "...ölmesi..." ve "...altsoyu,..." ibareleri yönünden yapılmasına OYBİRLİĞİYLE karar verilmiştir.

III. ESASIN İNCELENMESİ

6. Başvuru kararı ve ekleri, Raportör Yakup MACİT tarafından hazırlanan işin esasına ilişkin rapor, itiraz konusu kanun hükmü, dayanan ve ilgili görülen Anayasa kuralları ve bunların gerekçeleri ile diğer yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

A. Genel Açıklama

7. 4721 sayılı Kanun'un soybağının kurulması hükümlerini düzenleyen 282. maddesinin ikinci fıkrasında; çocuk ile baba arasında soybağının ana ile evlilik, tanıma veya hâkim hükmüyle kurulacağı belirtilmiştir. Kanun'un 285. maddesinin birinci fıkrasında, evlilik devam ederken veya evliliğin sona ermesinden başlayarak üç yüz gün içinde doğan çocuğun babasının koca olduğu, 286. maddesinde ise kocanın soybağının reddi davasını açarak babalık karinesini çürütebileceği hüküm altına alınmıştır.

8. Kanun'un 289. maddesinde; kocanın soybağının reddi davasını, doğumu ve baba olmadığını veya ananın gebe kaldığı sırada başka bir erkek ile cinsel ilişkide bulunduğunu öğrendiği tarihten başlayarak bir yıl içinde açmak zorunda olduğu, gecikmenin haklı bir sebebe dayanması hâlinde bir yıllık sürenin bu sebebin ortadan kalktığı tarihten itibaren işlemeye başlayacağı düzenlenmiştir.

9. Kanun'un 286. ve 291. maddelerinde, koca dışında bağımsız olarak çocuğa soybağının reddi davası açabilme yetkisi tanınmıştır. Soybağının reddi davasıyla ilgili bu iki ana süjenin yanında Kanun'un 291. maddesinde kocanın altsoyu, anası, babası veya baba olduğunu iddia eden kişilerin de dava açılacakları belirtilmiştir.

B. İtirazın Gerekçesi

10. Başvuru kararında özetle; itiraz konusu kuralda kocanın altsoyu, anası, babası ve çocuğun gerçek babasının soybağının reddi davası açmalarının kocanın dava açma süresinin sona ermesinden önce ölmesi koşuluna bağlandığı, kocanın gerçek baba olmadığını öğrenmesine rağmen herhangi bir nedenle dava açmaması durumunda ilgili kişilerin dava açma haklarının söz konusu olamayacağı, ilgili kişilere kocadan bağımsız olarak soybağının reddi davası açma hakkının tanınmaması nedeniyle gerçekte herhangi bir kan bağı olmayan kişiler arasında hısımlık ilişkisinin kurulacağı, gerçek olmayan nüfus kayıtlarının doğuracağı hukuki sonuçların kişilerin maddi, manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkı ile miras haklarını olumsuz yönde etkileyeceği, ayrıca dava açma hakkının şarta bağlanmasının kişilerin hak arama hürriyetine müdahale niteliğinde olduğu belirtilerek kuralın Anayasa'nın 17., 35. ve 36. maddelerine aykırı olduğu ileri sürülmüştür.

C. Anayasa'ya Aykırılık Sorunu

11. İtiraz konusu kuralın yer aldığı Kanun'un 291. maddesinin birinci fıkrasında; kocanın altsoyu, anası, babası veya baba olduğunu iddia eden kişilerin dava açma süresinin geçmesinden önce kocanın ölmesi veya gıplığıne karar verilmesi ya da sürekli olarak ayırt etme gücünü kaybetmesi hâllerinde çocuğun doğumunu ve kocanın ölümünü sürekli olarak ayırt etme gücünü kaybettiğini veya hakkında gıplık kararı alındığını öğrenmelerinden başlayarak bir yıl içinde dava açabilecekleri hükme bağlanmıştır. Anılan fıkıada yer alan “*Dava açma süresinin geçmesinden önce...*” ibaresi itiraz konusu kural olup fıkrada yer alan “*...ölmesi...*” ve “*...altsoyu,...*” ibareleri yönünden incelenmiştir.

12. Anayasa'nın “*Kişinin dokunulmazlığı, maddî ve manevî varlığı*” başlıklı 17. maddesinin birinci fıkrasında “*Herkes, yaşama, maddî ve manevî varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir*” denilmektedir. Buna göre kişinin yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma hakkı birbirleriyle sıkı bağlantıları olan, devredilmez ve vazgeçilmez temel haklardır. Bu itibarla kişilerin yaşayışlarına ilişkin yasal düzenlemeler *yaşama hakkı ile maddi ve manevi varlığını koruma haklarını* zedeleyecek veya ortadan kaldıracak kuralları içermemelidir.

13. Anayasa'nın hak arama hürriyetine ilişkin 36. maddesinde herkesin meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı ve davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahip bulunduğu belirtilmiştir. Kişinin uğradığı bir haksızlığa veya zarara karşı kendisini savunabilmesinin ya da maruz kaldığı haksız bir uygulama veya işleme karşı haklılığını ileri sürüp kanıtlayabilmesinin, zararını giderebilmesinin en etkili ve güvenceli yolu, yargı mercileri önünde dava hakkını kullanabilmesidir. Kişilere yargı mercileri önünde dava hakkının tanınması adil yargılanmanın ön şartını oluşturur.

14. İtiraz konusu kuralla diğer ilgililerin soybağının reddi davası açması, kocanın kanunda öngörülen bir yıllık dava açma süresinin dolmasından önce ölmesi şartına bağlanmıştır.

15. Bireyler; nüfus kayıtlarının doğru tespit edilmesi suretiyle gerçek hısımlarını bilme, bunların getireceği haklardan yararlanma ve belli şartlar altında bu yöndeki iddialarını yetkili merciler nezdinde dile getirme konusunda haklara sahiptir. Bu kapsamda kocanın altsoyu ile ortak soydan gelmeyen kişiler arasında gerçeğe aykırı bir hısımlık ilişkisi kurulmasının ve

altsoyun bu bağın ortadan kaldırılmasını sağlayacak hukuksal yollara başvurma imkânına sahip olmamasının bu kişilerin birtakım yükümlülüklerle maruz kalması sonucunu doğuracağı, bu durumun kişilerin maddi ve manevi varlığının korunması hakkı ile hak arama hürriyetlerini etkileyeceği açıktır. Bununla birlikte bireylerin sağlığında malvarlığı üzerinde serbestçe tasarrufta bulunma hakları ile evlat edinme, tanıma, diğer soybağı ilişkilerinin niteliği dikkate alındığında altsoya doğrudan dava açma imkânı tanınmamasının altsoyun miras hakkına doğrudan bir etkisi olduğundan söz edilemez.

16. Anayasa'nın 17. maddesi, kişilerin maddi ve manevi varlığının korunması ve geliştirilmesi hakkı bağlamında devlete birtakım pozitif yükümlülükler getirmektedir. Bu kapsamda devletin bireylerin kişilik hakları çerçevesinde hukuki bir statü elde etmeleri ya da bunun sona erdirilmesinde gerekli koşulları sağlaması gerekmektedir. Devletin bu konudaki pozitif yükümlülüğü, bireylerin maddi ve manevi varlığının zarar görmesine sebep olduğu ileri sürülen iddiaların tüm yönleriyle ortaya konulmasına fırsat vermek ve bu konuda etkili bir yargısal sürecin başlatılması imkânını sağlamaktır. Ancak öngörülen bu yükümlülüğün mutlak olmadığı, dolayısıyla kapsam ve sınırlarının durumun koşulları dikkate alınarak tespit edilmesi gerektiği açıktır.

17. Kocanın kendi soyundan gelmediğini bildiği bir çocuğu kabullenmesi veya başka bir nedenle hak düşürücü sürede soybağının reddi davası açmaması ya da çocuğu tanıması veya evlat edinmesi, başka bir ifadeyle kocanın bir çocukla hukuksal bir bağ kurma ile ilgili iradesi, tamamen kocanın ve çocuğun kişilik hakları çerçevesinde ele alınması gereken bir konudur. Bu nedenle soybağı ilişkisinin tesisi ve sona erdirilmesi, şahsa sıkı sıkıya bağlı bir hak olarak kabul edilmiştir.

18. Bu bağlamda kişiler arasındaki soybağının tanınması ve bunun hukuki sonuçlara bağlanması devletin pozitif yükümlülükleri arasında olduğu gibi gerçeği yansıtmayan soybağının düzeltilmesi imkânının bireylere sağlanması da Anayasa'nın 17. maddesi kapsamında devlete yüklenen pozitif ödevlerdendir.

19. Kanun koyucu, 4721 sayılı Kanun'da kamu düzeniyle de ilgili olan soybağı ilişkisinin tesisi ya da ortadan kaldırılmasında bu ilişkinin asli unsurları olan koca ve çocuğa hak tanımış, soybağının reddi davası açmada doğal olarak bu süjelere aktif rol vermiştir. Bununla birlikte kocanın altsoyunun dava açma hakkının ancak kocanın bu hakkını kullanmadan ölmesi durumunda söz konusu olabileceği hüküm altına alınmıştır.

20. Soybağının reddi talebini ileri sürmenin şahsa sıkı sıkıya bağlı bir hak olması, doğası gereği koca ve çocuk dışında diğer kişilerin soybağı ilişkinin tarafı olmamaları, kişilerin maddi ve manevi varlığının korunması hakkı bağlamında devletin pozitif yükümlülüğünün mutlak olmadığı gözönüne alındığında, Anayasa'nın 17. maddesi gereği devletin altsoya kocadan bağımsız olarak soybağının reddetme hakkı tanıması yükümlülüğünün bulunduğu sonucuna ulaşamaz.

21. Bunun yanında Anayasa'nın 17. maddesinin soybağının sona erdirilmesinde kocanın altsoyuna mutlak ve koşulsuz bir hak tanınmasını güvence altına almadığı dikkate alındığında, bu hakkın usule ilişkin güvencesini oluşturan Anayasa'nın 36. maddesi kapsamında kocanın altsoyuna bağımsız olarak soybağının reddi davası açma hakkının sağlanması yönünde anayasal bir zorunluluğun bulunduğu da söylenemez.

22. Açıklanan nedenlerle kural aynı fıkrada yer alan "...ölmesi..." ve "...altsoyu,..." ibareleri yönünden Anayasa'nın 17. ve 36. maddelerine aykırı değildir. İtirazın reddi gerekir.

Hasan Tahsin GÖKCAN bu görüşe ek gerekçeyle katılmıştır.

Kuralın Anayasa'nın 35. maddesiyle ilgisi görülmemiştir.

IV. HÜKÜM

22/11/2001 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun 291. maddesinin birinci fıkrasında yer alan "*Dava açma süresinin geçmesinden önce...*" ibaresinin anılan fıkra da yer alan "*...ölmesi...*" ve "*...altsoyu...*" ibareleri yönünden Anayasa'ya aykırı olmadığına ve itirazın REDDİNE 19/9/2019 tarihinde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkan
Zühtü ARSLAN

Başkanvekili
Engin YILDIRIM

Başkanvekili
Hasan Tahsin GÖKCAN

Üye
Serdar ÖZGÜLDÜR

Üye
Recep KÖMÜRCÜ

Üye
Burhan ÜSTÜN

Üye
Hicabi DURSUN

Üye
Celal Mümtaz AKINCI

Üye
Muammer TOPAL

Üye
M. Emin KUZ

Üye
Kadir ÖZKAYA

Üye
Rıdvan GÜLEÇ

Üye
Recai AKYEL

Üye
Yusuf Şevki HAKYEMEZ

Üye
Yıldız SEFERİNOĞLU

Üye
Selahaddin MENTEŞ

EK GEREKÇE

Türk Medeni Kanunu'nun itiraz konusu kuralında soybağının reddi davasının kocanın altsoyu tarafından açılabilmesi, kocanın dava açması için kanunen öngörülen sürenin geçmesinden önce kocanın ölmesi veya gaipliğine karar verilmesi ya da sürekli olarak ayırt etme gücünü kaybetmesi halleri ile sınırlandırılmış ve bu hallerde kocanın altsoyunun, doğumu ve kocanın ölümünü, sürekli olarak ayırt etme gücünü kaybettiğini veya hakkında gaiplik kararı alındığını öğrenme tarihinden itibaren bir yıl içinde soybağının reddi davası açılabileceği hükme bağlanmıştır.

Bu davaların açılabilmesinin ön şartını oluşturan, kocanın dava açma süresinin başlangıcı ise Kanun'un 287. maddesinde, kocanın "*doğumu ve baba olmadığını veya ananın gebe kaldığı sırada başka bir erkek ile cinsel ilişkide bulunduğunu öğrendiği tarih*" olarak belirlenmiş ve kocanın bu tarihten itibaren bir yıl içinde dava açmak zorunda olduğu ifade edilmiştir.

İtiraz konusu kuralın, lafzı itibarıyla kocanın, doğumu ve baba olmadığını veya ananın gebe kaldığı sırada başka bir erkek ile cinsel ilişkide bulunduğunu öğrenmeden önce ölmesi, sürekli olarak ayırt etme gücünü kaybetmesi veya hakkında gaiplik kararı alınması hallerinde, dava açma süresinin hiç başlamaması nedeniyle kocanın altsoyunun da soybağının reddi davası açamayacağı ileri sürülebilir ise de kanunun amaçsal yorumu yapıldığında, kanun koyucunun amacının, doğumun ve kocanın ölümünün, sürekli olarak ayırt etme gücünü kaybettiğinin veya hakkında gaiplik kararı alındığının öğrenilmesinden itibaren bir yıl içinde kocanın altsoyuna da dava açma hakkının tanınması olduğu açıktır. Bu nedenle kocanın, doğumu ve baba olmadığını veya ananın gebe kaldığı sırada başka bir erkek ile cinsel ilişkide bulunduğunu öğrenmeden ölmesi, sürekli olarak ayırt etme gücünü kaybetmesi veya hakkında gaiplik kararı alınması hallerinde de kocanın altsoyunun itiraz konusu kural uyarınca soybağının reddi davası açabilmelerinin mümkün olduğu açıktır.

İtiraz konusu kuralda, kararda belirtilen gerekçelerin yanı sıra yukarıda belirtilen husus yönünden de kocanın altsoyunun hak arama hürriyetinin ve mülkiyet hakkının Anayasa'ya aykırı şekilde sınırlanması söz konusu olmayıp Anayasa'nın 35. ve 36. maddelerine aykırılık bulunmamaktadır.

Başkanvekili
Hasan Tahsin
GÖKCAN